

REGIONÁLNÍ ROZVOJ A REGIONÁLNÍ POMOC V NORSKU A ČR

REGIONAL DEVELOPMENT AND REGIONAL AID IN NORWAY AND IN THE CZECH REPUBLIC

Šárka Kaválková

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika
sarka.kavalkova@seznam.cz

Klíčová slova

Regionální rozvoj, regionální politika, rozvojová pomoc, Norsko

Keywords

Regional development, regional policy, development assistance, Norway

Abstrakt

Tento článek se zabývá regionálním rozvojem a regionální pomocí v Norsku. Předmětem výzkumu se stala analýza strategie regionálního rozvoje a zhodnocení působení regionální rozvojové pomoci v jedné z nejbohatších zemí světa, jejíž geografické uspořádání dává předpoklad pro vznik výrazných regionálních disparit, které jsou regionální politikou a jejími nástroji zcela eliminovány.

Abstract

This article is focused on regional development and regional assistance in Norway. The main objective is to analyze regional development strategies and development assistance of Norway, one of the wealthiest countries in the world, which geographical layout is the basis for the formation of significant regional disparities. However the regional disparities are completely eliminated by Norwegian regional policy and its instruments.

1. Úvod

Po celém světě existují regiony lišící se mírou vyspělosti. Tato skutečnost je dána mnoha faktory – např. přírodními podmínkami regionů, přírodním bohatstvím a schopností z něj těžit a efektivně jej využívat, historickým vývojem regionů, politickou situací a dalšími faktory. Problematikou nevyváženého rozvoje regionů se zabývá regionální politika. Za účelem zlepšení životní úrovně v zaostalých regionech vznikla regionální rozvojová pomoc. A právě tematikou regionálního rozvoje a rozvojové pomoci se zabývá tato práce.

Cílem práce je ukázat, jakým způsobem je vedena regionální politika v Norsku, poukázat na severskou regionální spolupráci a na spolupráci Norska s Evropskou unií, dále zhodnotit působení regionální rozvojové pomoci Norska a představit spolupráci na poli regionálního rozvoje mezi Norským královstvím a Českou republikou.

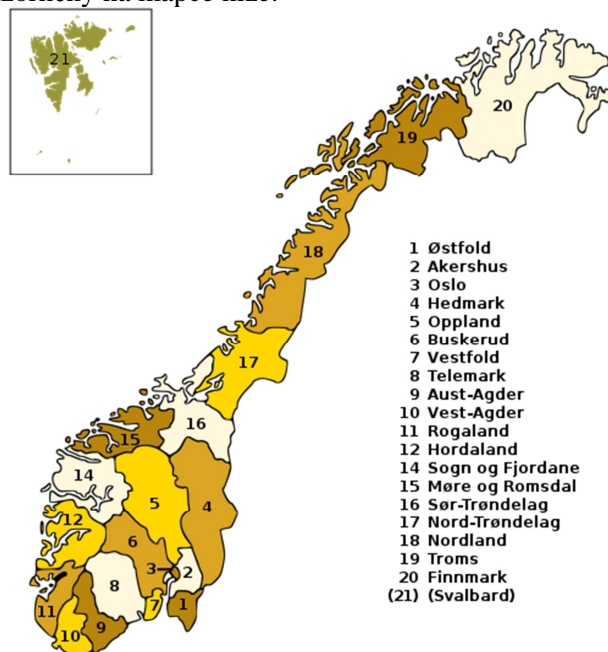
2. Regiony v Norsku

Norské království se nachází na Skandinávském poloostrově, žije zde zhruba 5,1 mil. obyvatel a hlavním městem je Oslo. Co do geografického uspořádání je země díky fjordům, horám a četným ostrovům velice členitá. Podnebí je v Norsku chladné, pobřeží ale otepluje Golský proud.

Norsko je nejen ekonomicky velmi vyspělá země. Podle OECD je Norsko 2. nejbohatší zemí světa co do výše HDP na obyvatele za rok 2012. Hlavní roli hrají rozsáhlé zásoby ropy a zemního plynu, rybolov a těžba dřeva představují tradiční odvětví. Norsko se svým sociálním přístupem praktikuje tzv. welfare model – poskytuje univerzální zdravotní péči a komplexní systém sociálního zabezpečení. Norsko je zemí s nejvyšší životní úrovní, což potvrzuje Index lidského rozvoje (HDI) zohledňující délku života, úroveň zdravotní péče, přístup ke vzdělání a životní standard vyjádřený hrubým národním produktem na obyvatele v paritě kupní síly.

Norsko se dělí na 19 regionů (tzv. fylker) – včetně území hlavního města Osla, a 428 samosprávných obcí (tzv. kommuner). Každý region má svého guvernéra, který daný kraj reprezentuje. [1]

Norské regiony jsou znázorněny na mapce níže.

Obrázek 1: Regiony v Norsku

Zdroj: [2]

Mezi regiony a místními samosprávami neexistuje hierarchie, jsou na sobě nezávislé a navázané přímo na centrální státní autoritu.

Regiony nesou odpovědnost za vzdělávání na vyšším stupni a za řadu technických služeb. Místní úroveň má na starost vzdělávání na nižším stupni, sociální služby, územní plánování, komunikace, vodovody a kanalizace.

Obě samosprávné úrovně jsou na sobě nezávislé. Regiony i obce řídí zvolená zastupitelstva. Volby na místní i regionální úrovni se konají každé 4 roky. Národní vláda, resp. král je v každém regionu zastupován guvernérem (hejtmanem), kterému je svěřena funkce vykonávat v regionu dohled.

Regiony i obce jsou financovány částečně z místních daní, poplatků a místního podnikání a částečně z prostředků přidělených centrálními úřady a jinými veřejnými institucemi. [3]

Mezi úrovní státu a regionu je ještě stupeň 5 tzv. funkčních regionů (například v oblasti zdravotní péče), který sdružuje větší celky, než jsou regiony. Tyto celky oslabují moc regionů, jinak ale Norsko směřuje k decentralizaci a posilování rolí regionů v podobě vytváření regionálních rozvojových strategií.

V následující tabulce jsou pomocí vybraných socioekonomických charakteristik porovnány 4 z norských regionů.

Tabulka 1: Socioekonomická charakteristika vybraných norských regionů

	<i>Oslo</i>	<i>Oppland</i>	<i>Finnmark</i>	<i>Špicberky</i>
<i>Počet obyvatel (2013)</i>	623 966	187 254	74 534	2 637
<i>Hustota osídlení (obyv./km²)</i>	1 363	8	1,5	0,04
<i>Přirozený přírůstek</i>	5 771	- 325	33	20
<i>Průměrný věk populace (2011)</i>	30	44	40	37
<i>Čistá migrace (2012)</i>	5 080	441	- 20	4
<i>HDP na hlavu (2010 NOK)</i>	633 485	263 919	303 980	- *
<i>Nezaměstnanost</i>	11 642	2359	1 336	- *
<i>Míra nezaměstnanosti</i>	3,1 %	2,1 %	2,9 %	- *
<i>Podíl VŠ vzdělaného obyv. (2010)</i>	35 %	17 %	18 %	33 %

* Data nejsou k dispozici

Zdroj: [4]

Z vybraných regionů se počet obyvatel nejvíce zvyšuje v Oslu, je zde největší přirozený přírůstek i počet imigrantů. V Opplandu je naopak přirozený úbytek obyvatelstva a z Finnmarku se obyvatelstvo stěhuje - čistá migrace se zde dostává do záporných čísel.

Ve všech regionech včetně těch odlehlých je nízká nezaměstnanost. Ekonomika je vyspělá a žádný z regionů netrpí závažnými problémy.

Vysokoškolsky vzdělané obyvatelstvo převládá v regionech Oslo a Špicberky. Ve velkých městech obvykle bývá vyšší vzdělanost a na Špicberkách se soustřeďuje zejména na univerzitě a ve výzkumných centrech (výzkumná stanice Zeppelin, Špicberské globální úložiště semen). Nižší stupeň

vzdělání se dosahuje v Opplandu a Finnmarku. Ve Finnmarku mělo v roce 2008 dokonce 39 % dospělé populace jen základní vzdělání.

3. Norská regionální politika

Regionální politiku Norska má na starost zejména Ministerstvo pro místní a regionální rozvoj a místní samosprávné orgány.

V rámci regionální politiky Norska vznikají regionální rozvojové programy, za které nesou regiony, resp. jejich zástupci zodpovědnost. Obecně vzato se tyto programy zaměřují na periferie regionů, do kterých se snaží přilákat mladé lidi skrze speciální rozvojové programy pro podnikání a podporu výzkumu, a tím regiony rozvíjejí.

Hlavními úkoly regionální politiky zůstávají decentralizace, restrukturalizace postižených oblastí a podpora inovací.

Cílem norské regionální politiky je zachovat hlavní rysy struktury osídlení a podpořit růstový potenciál ve všech oblastech. Regionální politika se zabývá všemi oblastmi od velkých měst po venkov.

Kromě toho klade norská vláda velký důraz na trvale udržitelný rozvoj. V platnosti je dokument Strategie udržitelného rozvoje. Tento rozsáhlý dokument se zabývá tím, jak Norsko k udržitelnému rozvoji může přispět. V budoucnu je pro Norsko nezbytné, aby se udržitelný rozvoj stal nedílnou součástí všech rozhodovacích procesů.

Norská regionální politika navazuje spolupráci se zahraničím i meziregionální spolupráci a následuje směr regionální politiky EU. [5]

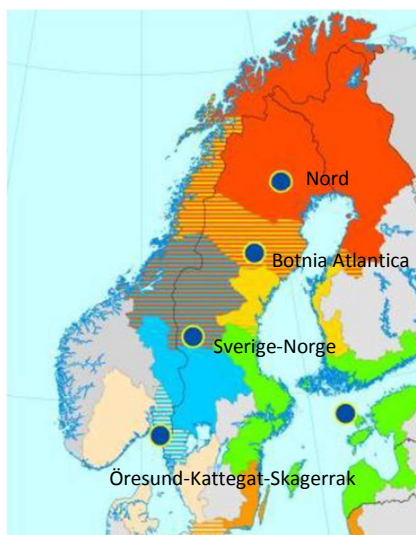
Díky historickým vazbám Norsko spolupracuje především se svými sousedy a se zeměmi tzv. Nordic regionu - s Dánskem, Finskem, Švédskem, Islandem a samostatnými územími Faerských ostrovů, Grónska a Ålandu. Prvním formálním krokem ke spolupráci bylo vytvoření Severské rady (meziparlamentní orgán) v roce 1952 a dále pak vytvoření Severské rady ministrů (mezivládní orgán) v roce 1972. Nejdůležitější severskou organizací pro regionální studie je Nordregio, mezinárodní (severské) centrum pro výzkum a územní rozvoj. Tuto organizaci zformovala Severská rada ministrů v roce 1997. Nordregio je zejména zdrojem informací. Hlavními oblastmi zájmu jsou regionální rozvoj, rozvoj měst i venkova, demografie, gender, inovace, globální změny klimatu a mezinárodní energetická politika. Kromě toho existuje okolo 20 nordických institucí (např. NordForsk, Nordic Culture Point, Nordic Project Fund), které se zaměřují na výzkum, kulturní spolupráci, posilování konkurenceschopnosti a zlepšování životního prostředí. [6, 7]

Jelikož Dánsko, Finsko a Švédsko jsou členskými zeměmi EU, je v Nordic regionu vedena evropská regionální politika. Norsko se začalo více zapojovat do programů EU. Priority regionální politiky jsou zaměřeny především na podporu regionů v odlehlých oblastech a regionů s nízkým zalidněním. Podporují se hlavně turismus, drobné podnikání a tradiční odvětví jako rybařství.

Norsko vstup do EU dvakrát v referendu odmítlo. Vzhledem k tomuto faktu je norská spolupráce s EU na jiné bázi, než je tomu u členských zemí. Norsko je dlouhodobým partnerem EU. Spolu s Islandem a Lichtenštejnskem (které společně tvoří Evropský hospodářský prostor) poskytuje značné finanční prostředky na snižování hospodářských a sociálních rozdílů v zemích EU. [8]

Ačkoliv Norské království není členem EU, účastní se některých evropských programů. Podílí se na financování meziregionální spolupráce INTERREG a participuje v tomto programu za téměř stejných podmínek jako členové EU. V současném programovém období 2007 – 2013 se Norsko účastní 11 různých programů: 4 přeshraničních programů, 3 nadnárodních programů a 4 meziregionálních programů. Jedná se o následující programy:

- 4 přeshraniční programy – přes hranice s Finskem, Švédskem a Dánskem: Nord, Botnia Atlantica, Švédsko - Norsko, Öresund - Kattegatt - Skagerrak

Obrázek 2: Přeshraniční programy Norska

Zdroj: [9]

- 3 nadnárodní programy – The Baltic Sea programme, The North Sea programme a Northern Periphery
- 4 meziregionální programy – ESPON, INTERACT, INTERREG IVC, URBACT II

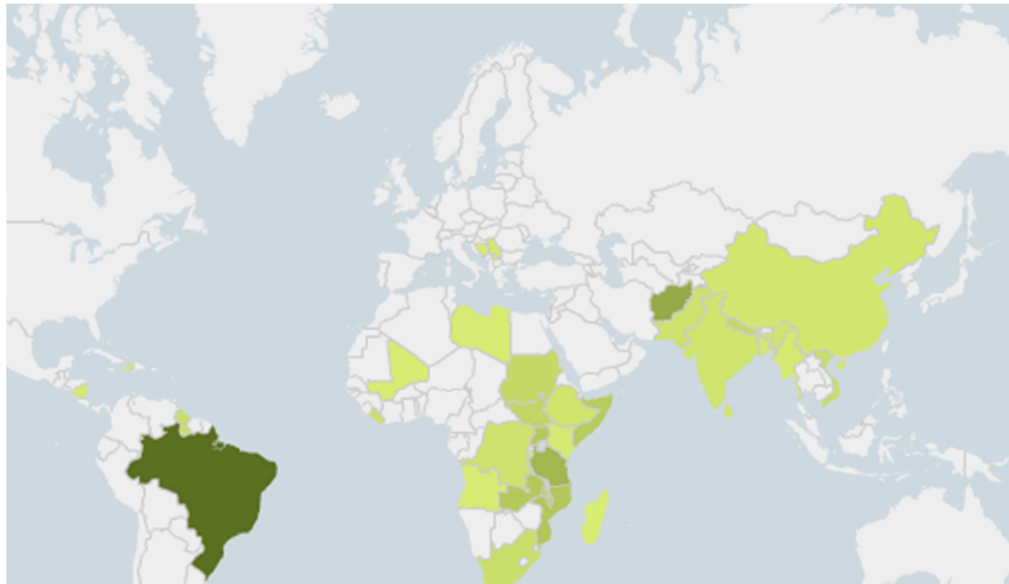
Na regionální i na místní úrovni se projevila značný zájem na účasti v INTERREGu. Norská vláda považuje účast v INTERREGu za přidanou hodnotu ke své vlastní regionální politice.

4. Norsko a rozvojová pomoc

Norská rozvojová pomoc je trojí: regionální rozvojová pomoc, která směřuje do norských regionů, regionální rozvojová pomoc poskytovaná mimo území Norska, která směřuje do arktické oblasti a řídí se strategií High North, a mezinárodní rozvojová pomoc.

Norsko se zaměřuje na závazek plnit Rozvojové cíle tisíciletí a globální pořádek pod taktovkou OSN. Snaží se pomáhat státům při plnění jejich povinností a jednotlivcům, aby se domohli svých práv. Norsko vyvíjí cílené snahy v klíčových oblastech, jako jsou lidská práva, životní prostředí a ochrana klimatu, vzdělávání, zdraví a rovnost pohlaví.

Bilaterální pomoc byla v roce 2011 poskytována 30 zemím. Největším příjemcem norské rozvojové pomoci je Brazílie, dále pak Afghánistán a Tanzanie. Příjemci norské pomoci jsou znázorněni na mapě níže zelenou barvou.

NEJMENŠÍ PŘÍJEMCI ■ ■ ■ ■ ■ NEJVĚTŠÍ PŘÍJEMCI

Obrázek 3: Příjemci norské rozvojové pomoci v roce 2011

Zdroj: [10]

Norsko navíc přispívá prostřednictvím finančních mechanismů EHP a Norska (norských fondů). Tím pomáhá snižovat ekonomické a sociální rozdíly v Evropském hospodářském prostoru a posiluje spolupráci s patnácti státy ve střední a jižní Evropě (včetně ČR). [11]

Multilaterální pomoc Norsko poskytuje zejména skrz Světovou banku, Rozvojový program OSN, UNICEF aj.

4.1. Norsko-česká spolupráce

Norsko-česká spolupráce spočívá právě v pomoci, kterou Norsko České republice poskytuje v rámci EHP fondů a norských fondů.

Fond EHP je společně financován Islandem, Lichtenštejnskem a Norskem. Norský podíl na fondu je nejvyšší a činí 94 % (988,5 mil eur). Norské fondy financuje už samo Norsko (800 mil eur). Prostředky směřují především do ochrany životního prostředí, ekologických inovací a kulturního dědictví.

Pro období 2009 - 2014 získá Česká republika prostřednictvím těchto fondů celkem 131,8 mil. euro. V období 2004 - 2009 již ČR takto čerpala 104,6 mil. euro.

V následující tabulce je uveden výčet prioritních cílů a jejich zaměření. Pro finanční mechanismus EHP platí priority 1 - 6, finanční mechanismus Norska zahrnuje navíc priority 7 a 8, tedy celou tabulku.

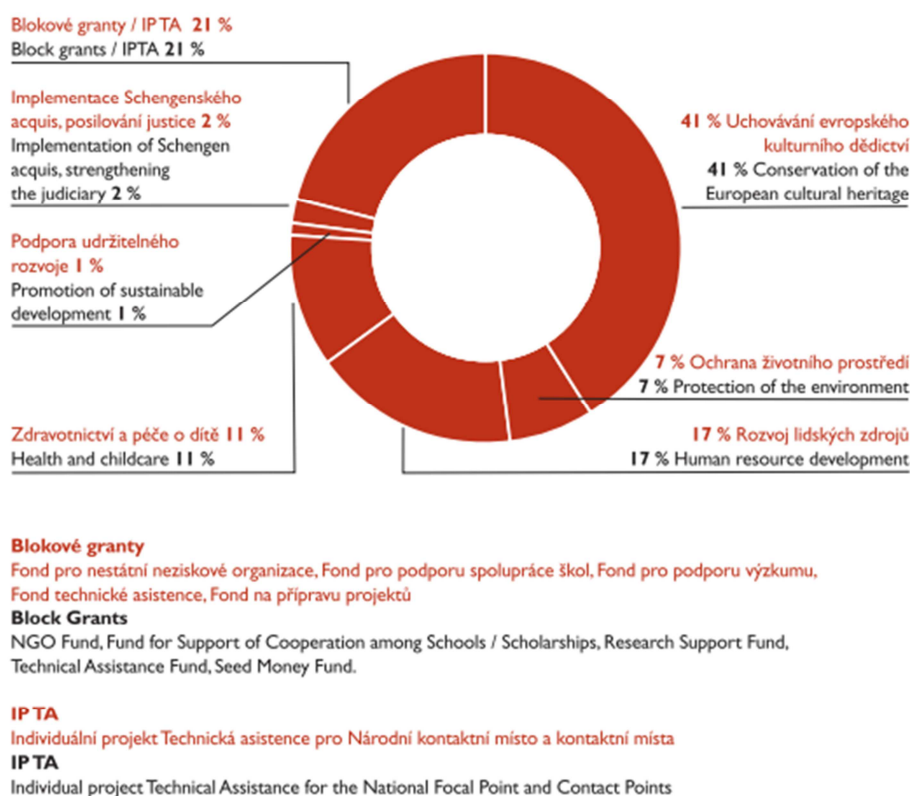
Tabulka 2: Přehled prioritních oblastí finančního mechanismu EHP a Norska

Prioritní cíle	Zaměření priority
1 Uchování evropského kulturního dědictví	1.1 Ochrana a obnova nemovitého kulturního dědictví
	1.2 Zlepšení péče a ochrana movitého kulturního dědictví
	1.3 Obnova historických městských území a historických území v regionech
	1.4 Obnova historického a kulturního dědictví v regionech
	1.5 Odstraňování starých ekologických zátěží na pozemcích menšího rozsahu ve městech a obcích
2 Ochrana životního prostředí	2.1 Posouzení vlivů implementace mezinárodní legislativy na podmínky v oblasti ovzduší, vod a půd
	2.2 Monitorovací systémy v regionech a následné využívání výsledků monitorování
	2.3 Environmentální vzdělávání pro všechny úrovně státní a veřejné administrativy
	2.4 Odpadové hospodářství - zajištění a řízení na místní úrovni
	2.5 Podpora využití biopaliv a alternativních zdrojů energie jako druhotného zdroje energie na místní úrovni
	2.6 Redukce skleníkových plynů v České republice
	2.7 Snížení poklesu biodiverzity a ochrana nedotčených biotopů
	2.8 Podpora technologií pro snížení zplodin a spotřebu paliv, zvýšení bezpečnosti zejména ve veřejné dopravě
3 Rozvoj lidských zdrojů	3.1 Program na podporu a rozvoj modernizace služeb veřejné administrativy na regionální a místní úrovni prostřednictvím využití IT technologií
	3.2 Rozvoj a zlepšování poskytování sociálních služeb v regionech
	3.3 Podpora nevládních neziskových organizací
	3.4 Podpora začlenění menšin do společnosti
	3.5 Programy na prosazování rovnosti pohlaví ve veřejném sektoru
	3.6 Modernizace a vybavení jeslí, školek, škol, školních vzdělávacích center, dětských domovů
4 Zdravotnictví a péče o dítě	4.1 Systematická a primární prevence drogových závislostí
	4.2 Prevence přenosných nemocí
	4.3 Opatření pro zajištění bezpečnosti potravin
	4.4 Programy podpory dětí se specifickými problémy
5 Podpora udržitelného rozvoje	5.1 Pomoc při prosazování a implementaci Strategii udržitelného rozvoje na místní a regionální úrovni
6 Vědecký výzkum a vývoj	6.1 Vědecký výzkum a vývoj v uvedených prioritních oblastech, zejména v životním prostředí, zdravotnictví a v oblasti životních podmínek dětí

Prioritní cíle	Zaměření priority
7 Implementace Schengenského acquis, posilování justice	7.1 Implementace Národního schengenského informačního systému a vytvoření Kanceláře SIRENE
	7.2 Splnění schengenských acquis u stávajících regionálních letišť
	7.3 Posílení vzdělávacího systému v sektoru spravedlnosti
	7.4 Programy boje proti korupci, organizované kriminalitě a proti nezákonnému obchodu s drogami a lidmi
8 Technická pomoc	8.1 Posílení kapacit pro poskytování rozvojové pomoci Českou republikou
	8.2 Přenos znalostí a výměna zkušeností s přijímáním a aplikací acquis v oblastech uvedených v Celkové monitorovací zprávě EK prostřednictvím spolupráce příslušných orgánů / institucí
	8.3 Výměna zkušeností a spolupráce regionální a místní samospráv

Zdroj: [11]

V letech 2004 - 2009 prostředky nejvíce směřovaly do ochrany kulturního dědictví, do rozvoje lidských zdrojů a na posílení neziskového sektoru. Více viz Obrázek 4.

Obrázek 4: Všechny udělené granty EHP/Norska v letech 2004 - 2009

Zdroj: [12]

Podpora programů je celoplošná. Nejvíce žádostí bylo schváleno v krajích Praha, Jihomoravský, Jihočeský a Moravskoslezský. Více viz Tabulka 3.

Tabulka 3: Schválené žádosti a udělené granty v letech 2004 - 2009 dle krajů

Kraj	Počet schválených žádostí	Udělené granty v EUR
Region	Number of approved applications	Awarded grants in EUR
Praha	35	21 154 210
Karlovarský	5	3 610 053
Ústecký	12	4 489 507
Liberecký	6	2 633 386
Středočeský	7	2 877 534
Plzeňský	3	1 759 580
Jihočeský	13	8 294 028
Jihomoravský	13	10 283 670
Vysočina	2	849 999
Olomoucký	11	6 794 589
Moravskoslezský	13	5 869 105
Zlínský	8	5 579 270
Královéhradecký	4	5 552 258
Pardubický	6	3 227 259
Celkem	138	82 974 448

Zdroj: [12]

Konkrétními projekty v období 2004 - 2009 byly např. Obnova a restaurování příčné lodi a presbytáře baziliky Velehrad, Obnova Zámku Pardubice pro zlepšení ochrany muzejních sbírek a prezentace objektu, Monitoring chloru v lesním ekosystému, Modernizace a vybavení školek a školských vzdělávacích center v Šenově, Snížení novorozenecké morbiditidy zkvalitněním systému národní péče o extrémně nezralé jedince, Modernizace letiště Karlovy Vary a další. Celkem bylo schváleno 138 projektů. [13]

5. Zhodnocení regionálního rozvoje a rozvojové pomoci v Norsku

Na přístupu Norského království k regionální politice se odráží jeho celková vyspělost, ekonomická stabilita a sociální založení státu.

Norské regiony se vyvíjí harmonicky. Obecně lze říci, že jižní regiony jsou vyspělejší než severní. Žádné regiony však nelze považovat za zaostávající. Navzdory citelným geografickým a demografickým rozdílům je z hlediska regionálního rozvoje hlavní silnou stránkou Norska stabilní ekonomická situace po celé zemi, což umožňuje efektivně využívat přírodní a lidské zdroje, a tím zajišťovat prosperitu celé zemi a dobré životní podmínky svým obyvatelům se zvýšeným ohledem na trvale udržitelný rozvoj.

K zajištění tohoto pozitivního trendu slouží regionální politika a politika rozvoje venkova, která je v Norsku na vysoké úrovni. Tato politika má již mnohaletou tradici a je v norském systému řádně ukotvena. V minulých letech byla regionální politika decentralizována a stala se již nedílnou součástí státní politiky. Vláda bere regionální politiku včetně rozvojové pomoci jako samozřejmost, v níž hodlá pokračovat.

Norské pojetí regionální politiky se soustředí jednak na poskytování dotací, daňové zvýhodnění odlehklých regionů a dále na aktivní pomoc v podobě vzdělávání a poradenství, podpory inovací, podnikání a obecně místních iniciativ, které tvoří pevný základ pro rozvoj v celé zemi.

Porovnání systémů regionálního rozvoje Norského království s Českou republikou je předmětem Tabulky 4.

Tabulka 4: Klady a zápory v regionálním rozvoji Norska a ČR

	Norské království	Česká republika
+	Na přístupu k regionální politice se odráží celková vyspělost, ekonomická stabilita a sociální založení země (welfare model).	Zavedení regionální politiky EU a možnost čerpání prostředků z evropských fondů.
	Bohatší, delší zkušenosti s regionální politikou.	Bohatá přeshraniční spolupráce.
	Regionální politika není příliš vázána legislativou.	Poloha a geografie země nevytvářejí podmínky pro vznik demografické nerovnováhy.
	Významná přeshraniční spolupráce.	
	Širší škála nástrojů zajišťující harmonický rozvoj regionů.	
-	Navzdory provázanosti s politikou EU nemá Norsko možnost ovlivnit evropskou legislativu.	Nedaří se zajistit harmonický rozvoj regionů.
	Demografická nerovnováha regionů.	Přetrvávající potíže s restrukturalizací v regionech, zhoršený stav životního prostředí.
		Ekonomická situace státu nedovoluje uvolňovat potřebné prostředky.
		Regionální politika v ČR je mladá disciplína, nedostatek zkušeností, méně kompetencí.

Zdroj: vlastní zpracování

6. Závěr -

Díky silné ekonomice, celkovému bohatství země a sociálnímu založení národa je rozvojová pomoc Norska na zvlášť vysoké úrovni. Navazuje na bohatou spolupráci se svými sousedy, spolupracuje se světovými organizacemi a poskytuje pomoc ostatním zemím i samostatně. Angažuje se v otázkách ochrany životního prostředí nejen na území Norska, pomáhá regionům, které se potýkají s extrémní chudobou, zabývá se problematikou globálního oteplování a mnoha dalšími globálními záležitostmi. Norsko se účastní celé řady programů na pomoc regionům a lidem po celém světě.

Norské království poskytuje pomoc i České republice v podobě Norských fondů, které jsou určeny zejména na ochranu životního prostředí a kulturního dědictví.

Literatura

- [1] REGJERINGEN. *Kommunestruktur* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/tema/kommunejuss/kommunestruktur-.html?id=540087>>.
- [2] WIKIMEDIA COMMONS. *Norway counties* [online]. Dostupné na URL: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Norway_counties.svg>.
- [3] NORSKO, OFICIÁLNÍ STRÁNKY V ČR. *Samospráva* [online]. Dostupné na URL: <http://www.noramb.cz/About_Norway/policy/political/local/>.
- [4] STATISTICS NORWAY. *Statistics* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.ssb.no/en/forside;jsessionid=BD0B882F26A874AAA71BA87A927BB924.kpld-as-prod11>>.
- [5] POLÁŠKOVÁ, M. *Regionální spolupráce v Evropě v oblasti inovací a přenosu znalostí: případová studie Norska* [online]. 2009. Dostupné na URL: <http://is.muni.cz/th/102971/fss_b?info=1;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dmarta%20pol%C3%A1%C5%A1kov%C3%A1%20agenda:th%26start%3D1>.
- [6] NORDEN. *Nordic organizations and institutions* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/nordic-co-operation>>.
- [7] NORDREGIO. *About Nordregio* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.nordregio.se/en/Metameny/About-Nordregio/Our-background/>>.
- [8] NORWAY, MISSION TO THE EU. *Norway and the European Union, Norway and the EU Regional Policy* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.eu-norway.org/eu/>>.
- [9] EUROSTAT. *Statistical Regions for Candidate Countries and EFTA Countries* [online]. Dostupné na URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_NOM_DTL&StrNom=SR_22&StrLanguageCode=EN&IntPcKey=26743078&StrLayoutCode=HIERARCHIC>.
- [10] NORAD. *Norwegian aid in millions* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.norad.no/en/countries>>.
- [11] NORSKO, OFICIÁLNÍ STRÁNKY V ČR. *Priority programu* [online]. Dostupné na URL: <http://www.noramb.cz/News_and_events/EEA_grants/EEA2_grants/facts/priorities/>.
- [12] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Finanční mechanismy EHP/Norska 2004 - 2009* [online]. Dostupné na URL: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/EEA_GRANTS_0609.pdf>.
- [13] NORSKO, OFICIÁLNÍ STRÁNKY V ČR.. *Finanční mechanismy EHP a Norska 2009 - 2014* [online]. Dostupné na URL: <http://www.noramb.cz/Global/SiteFolders/webpra/dokumenty/Brozura_CZ_WEB.pdf>.

Tento článek vznikl jako součást Studentské grantové soutěže Fakulty ekonomicko-správní Univerzity Pardubice SG FES 01/2011 na základě stejnojmenné diplomové práce.